

חינוך לתפילה

בכיתה י"ב נתבקשתי להעביר שיעור פעם בשבוע לנערים בחטיבת הביניים במסגרת תוכנית המדרשיה. הנושא שבחיתי היה תפילה. ניגשתי לנושא זה כאשר אני בעצמי יודע עליו מעט מאוד, וקיוויתי שעל ידי לימוד משותף נוכל כולנו להפוך את התפילה הפרטית שלנו לדבר משמעותי יותר.

המקור הראשון שהבאתי היה מספר העיקרים של רבי יוסף אלבו: מה שהביא האנשים לפקפק בתפילה, קרוב למה שהביא אותם לסלק ידיעת השם. וזה שהם אומרים שלא ימלט הדבר מחלוקה: אם שנגזר מהשם טוב מה על איש מה או לא נגזר. ואם נגזר - אין צריך תפילה ; ואם לא נגזר - איך תועיל התפילה לשנות רצון השם לגזור עליו טוב אחר שלא נגזר, שלא ישתנה השם מן הרצון אל לא רצון ולא מלא רצון אל רצון. ובעבור זה יאמרו שלא יועיל כשרון המעשה אל שיגיע לאדם מהשם בעבורו טוב מה. וכן יאמרו שלא תועיל התפילה להשיג טוב מה, או להינצל מרע שנגזר עליו.

רבי יוסף אלבו מתמודד במילים אלה עם אחת השאלות הקשות שנשאלו מאז ומעולם: איך יכול להיות שאני, בתפילה הקטנה שלי, משנה את רצון מלך מלכי המלכים?

יסוד התשובה של רבי יוסף אלבו הוא פשוט: אתה לא משנה את רצון ה', אתה משנה את עצמך. את היסוד הזה אנו מוצאים אחר כך בספרים רבים, עד לדורות שלנו. כאשר האדם מפנים זאת, הוא כבר לא ניגש לתפילה מתוך עצבנות, דרישה או כאב, אלא מתוך שמחה של מצווה. שמחה של עבודה. התפילה הופכת להיות שיעור מוסר ולא סדרת תלונות לקב"ה.

אך הרב קוק בהקדמה לספרו 'מוסר אביך' מציג לעניות דעתי תפיסה הפוכה:

כל זמן שלא ילמד לעצמו שתתברר לו מעלת נשמת האדם ומעלת ישראל ומעלת הארץ הקדושה וההשתוקקות הראויה לכל איש ישראל לבנין המקדש וגדולת ישראל והתרוממותם בעולם, כמעט שאי-אפשר לטעום טעם עבודה. שהרי, כיון שחז"ל אמרו על פסוק 'ולעבדו בכל לבבכם' - זו תפילה, אם כן התפלה היא בחינת העבודה, ואינו ראוי לעבודה כי אם כשיהיה במצב דעת יראת ד' כל כך, עד שיהיו עניני התפלה קרובים אל לבבו.

לפי הרב קוק, האדם צריך לתקן את מידותיו, כדי שהוא יוכל להתפלל. כלומר, התפילה היא לא אמצעי לתיקון האדם, אלא תיקון האדם היא אמצעי לתפילה. נראה שתפיסה זו מתאימה לדרכו של הרב קוק באופן כללי שהרי הוא ראה את מושג התשובה כערך העליון ביותר. ההשתלמות ולא השלמות. הרב קוק ראה בתשובה כ'ההרגשה היותר בריאה של הנפש' (אורות התשובה, ה, א). התפילה, לענייננו, היא הביטוי הגדול ביותר לעבודת התשובה. ההשתוקקות והרצון להשתלם ולהתקדם. בפסגת הבקשות בתפילת עמידה אנו מתפללים על התפילה עצמה: "שומע תפילה". אנו מבינים שהשיא של התפילה, היא התפילה עצמה.

כאשר אנו באים לחנך לתפילה אנו צריכים ללמד את שני היסודות האלה, שלעניות דעתי מהווים את אבני הבניין של התפילה: התפילה כתיקון לאדם, ותיקון האדם כהכנה לתפילה. הרי גם באחרית הימים, בגאולה השלמה, בית המקדש - 'בית תפילה יקרא לכל העמים'.